

ՀԱՏՈՒԿ ԿԱՐԾԻՔ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԿՈՂՄԻՑ «2002 ԹՎԱԿԱՆԻ ՄԱՅԻՍԻ 3-ԻՆ ՎԻԼՆՅՈՒՍՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ «ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ և ՀԻՄՆԱՐԱՐ ԱԶԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ» ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻՆ ԿԻՑ՝

«ԲՈԼՈՐ ԴԵՊԲԵՐՈՒՄ ՄԱՀԱՊԱՏԺԻ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ՄԱՍԻՆ» ԹԻՎ 13

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ» ԳՈՐԾՈՎ 2023 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈՒԼԻՍԻ 28-ԻՆ ԿԱՅԱՑՎԱԾ ՍԴՈ-
1694 ՈՐՈՇՄԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Սահմանադրական դատարանը, դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննելով «2002 թվականի մայիսի 3-ին Վիլնյուսում ստորագրված՝ «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» կոնվենցիային կից՝ «Բոլոր դեպքերում մահապատժի վերացման մասին» թիվ 13 արձանագրությունում ամրագրված պարտավորությունների՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը, 2023 թվականի հուլիսի 28-ի ՍԴՈ-1694 որոշմամբ որոշել է, որ 2002 թվականի մայիսի 3-ին Վիլնյուսում ստորագրված՝ «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» կոնվենցիային կից՝ «Բոլոր դեպքերում մահապատժի վերացման մասին» թիվ 13 արձանագրությունում (այսուհետ՝ Արձանագրություն) ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Սահմանադրությանը:

Համաձայն չլինելով Սահմանադրական դատարանի 2023 թվականի հուլիսի 28-ի ՍԴՈ-1694 որոշմանը՝ Սահմանադրական դատարանի դատավոր Ե. Խունդկարյանս շարադրում եմ դրա վերաբերյալ իմ հատուկ կարծիքը:

Նախքան հատուկ կարծիքի պատճառաբանություններին անդրադառնալը՝ հարկ եմ համարում նշել, որ «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 62-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ Սահմանադրական դատարանի դատավորը պարտավոր է մասնակցել քվեարկությանը և քվեարկել կողմ կամ դեմ Սահմանադրական դատարանի համապատասխան որոշման կամ եզրակացության ընդունմանը: Նույն հոդվածի 10-րդ մասի համաձայն՝ Սահմանադրության 168-րդ հոդվածի 1-4-րդ և 7-րդ կետերով նախատեսված հարցերով որոշում կամ եզրակացություն ընդունելու օրվան հաջորդող տասնօրյա ժամկետում Սահմանադրական դատարանի դատավորը կարող է ներկայացնել հատուկ կարծիք որոշման կամ եզրակացության ինչպես եզրափակիչ, այնպես էլ պատճառաբանական մասի վերաբերյալ, որն անհապաղ հրապարակվում է Սահմանադրական դատարանի պաշտոնական կայքէջում, ինչպես նաև հրապարակվում է նորմատիվ իրավական ակտերի պաշտոնական հրապարակման օրենքով սահմանված կարգով և Սահմանադրական դատարանի տեղեկագրում:

Վերոգրյալ հոդվածի բովանդակությունից հետևում է, որ Սահմանադրական դատարանի կողմից որոշումներ և եզրակացություններն ընդունելիս քվեարկությանը մասնակցելը և Սահմանադրական դատարանի համապատասխան որոշման կամ եզրակացության ընդունմանը կողմ կամ դեմ քվեարկելը Սահմանադրական դատարանի դատավորի պարտականությունն է:

Հաշվի առնելով միջազգային պայմանագրերում ամրագրված պարտավորությունների՝ Սահմանադրությանը համապատասխանությունը որոշելու վերաբերյալ գործերի քննության արդյունքում Սահմանադրական դատարանի կողմից ընդունվող որոշումների (դրանցում արտահայտվող իրավական դիրքորոշումների) նշանակությունը միջազգային պայմանագրերի վավերացման գործընթացի, ինչպես նաև իրավաստեղծ և իրավակիրառ պրակտիկայի համար՝

2

հանրությանը պետք է հասանելի լինեն այդպիսի գործով ընդունված որոշմանը՝ Սահմանադրական դատարանի դատավորի անհամաձայնության պատճառները, իսկ օրենքով սահմանված է Սահմանադրական դատարանի դատավորի՝ ընդունված որոշումից տարբերվող դիրքորոշումը պաշտոնապես ներկայացնելու մեկ եղանակ՝ հատուկ կարծիք շարադրելը: Հետևաբար կարծում եմ, որ նշված գործերի քննության արդյունքում համապատասխան որոշման ընդունմանը դեմ քվեարկելու փաստից ուղղակիորեն բխում է հատուկ կարծիք ներկայացնելու՝ իմ՝ որպես Սահմանադրական դատարանի դատավորի պարտականությունը, ինչով էլ պայմանավորված ներկայացնում եմ իմ հատուկ կարծիքը:

Սույն հատուկ կարծիքի շրջանակում նախևառաջ քննարկման առարկա կդարձնեմ քննարկվող միջազգային պայմանագրի սահմանադրականության հարցը՝ բովանդակային տեսանկյունից, այնուհետև նաև՝ սույն գործի հարուցման հիմք հանդիսացած դիմումը պատշաճ ներկայացված չլինելու հարցի տեսանկյունից:

ԲԱԺԻՆ I

1. «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» կոնվենցիային կից՝ «Բոլոր դեպքերում մահապատժի վերացման մասին» թիվ 13 արձանագրությունը (այսուհետև նաև՝ Արձանագրություն) ստորագրվել է 2002 թվականի մայիսի 3-ին Վիլնյուսում՝ Կոնվենցիան ստորագրած Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունների համար՝ Կոնվենցիայով երաշխավորված կյանքի իրավունքի պաշտպանության ամրապնդման և բոլոր դեպքերում մահապատժի վերացնելու ուղղությամբ վերջնական քայլ ձեռնարկելու նպատակով:

Հանրապետության Նախագահը 2007 թվականի փետրվարի 15-ին դիմել է Սահմանադրական դատարան՝ Արձանագրության մեջ ամրագրված պարտավորությունների՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը

որոշելու համար: Նշված գործի կապակցությամբ Սահմանադրական դատարանը 2007 թվականի ապրիլի 17-ի ՍԴՈ-694 որոշմամբ եկել է այն եզրահանգման, որ ««Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիայի՝ «Բոլոր հանգամանքներում մահապատժի վերացման մասին» թիվ 13 արձանագրության մեջ ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը»: Նշված որոշմամբ Սահմանադրական դատարանը նաև արձանագրել է. «Բոլոր հանգամանքներում մահապատժի վերացման մասին» թիվ 13 արձանագրությամբ Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնում է, մասնավորապես, հետևյալ պարտավորությունները.

- վերացնել մահապատիժը և երաշխավորել, որպեսզի ոչ ոք չդատապարտվի կամ ենթարկվի նման պատժի,
- բացառել Արձանագրության դրույթների նկատմամբ Կոնվենցիայի 15-րդ հոդվածի կիրառումը («Արտակարգ իրավիճակներում պարտավորություններից շեղում»),
- Արձանագրության դրույթների վերաբերյալ չանել Կոնվենցիայի 57-րդ հոդվածով նախատեսված որևէ վերապահում,
- Արձանագրության 1-4-րդ հոդվածների դրույթներն ընդունել որպես Կոնվենցիայի լրացուցիչ հոդվածներ:

Սույն Արձանագրությունը հանդիսանում է փոխլրացնող գործոն՝ ՀՀ Սահմանադրության 15 հոդվածի ամբողջական իրացման համար:»:

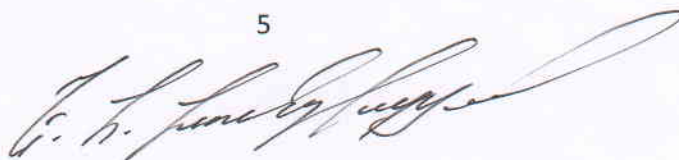
Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը 2023 թվականի մայիսի 4-ի N 657-Ա որոշմամբ հավանություն է տվել 2002 թվականի մայիսի 3-ին Վիլնյուսում ստորագրված՝ «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» կոնվենցիային կից՝ «Բոլոր դեպքերում մահապատժի վերացման մասին» թիվ 13 արձանագրությունը վավերացնելու մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի նախագծի վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետության

կառավարության օրենսդրական նախաձեռնությանը և միջազգային պայմանագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանությունը որոշելու նպատակով դիմել է Սահմանադրական դատարան, իսկ Սահմանադրական դատարանի 2023 թվականի հուլիսի 28-ի ՍԴՈ-1694 որոշմամբ այն ճանաչվել է Սահմանադրությանը համապատասխանող:

Քննարկվող դեպքում Սահմանադրական դատարանի՝ սույն գործով կայացրած ՍԴՈ-1694 որոշման պատճառաբանությունները՝ Արձանագրությունում ամրագրված պարտավորությունների՝ Սահմանադրությանը համապատասխանելու վերաբերյալ պայմանավորվել է հիմնականում այն հանգամանքով, որ «Սահմանադրությունը 2015 թվականին բովանդակային առումով չի ենթարկվել այնպիսի փոփոխության, որը կհանգեցներ Արձանագրությունում ամրագրված պարտավորությունների՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու/դրա արդյունքի առումով այլ/տարբերվող գնահատականի»:

Իմ գնահատմամբ՝ Սահմանադրական դատարանի կողմից Կանոնադրությունում ամրագրված պարտավորությունների՝ գործող Սահմանադրությանը համապատասխանությունը որոշելու համար նախևառաջ պետք է հաղթահարվեր նշված հարցի վերաբերյալ Սահմանադրական դատարանի կողմից 2007 թվականի ապրիլի 17-ին կայացված ՍԴՈ-694 որոշման առկայության հարցը: Տվյալ դեպքում Սահմանադրական դատարանի կողմից 2007 թվականի ապրիլի 17-ին կայացված ՍԴՈ-694 որոշմամբ կաշկանդված լինելու հարցը պարզելու համար նախևառաջ անհրաժեշտ է բովանդակային առումով վերլուծել և գնահատել ինչպես նախկինում գործող Սահմանադրության այն դրույթները, որոնց հիմքով Սահմանադրական դատարանը Արձանագրությամբ ամրագրված պարտավորությունները ճանաչել էր Սահմանադրությանը համապատասխանող, այնպես էլ ներկայումս գործող Սահմանադրության համապատասխան դրույթները:

Այսպես, 2005 թվականի փոփոխություններով Սահմանադրության 15-րդ հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի կյանքի իրավունք: Ոչ ոք չի կարող դատապարտվել կամ ենթարկվել մահապատժի:

Փաստորեն, սահմանադիրը կյանքի իրավունքն ամրագրել է որպես բացարձակ իրավունք՝ չնախատեսելով որևէ վերապահում: Կյանքի իրավունքի վերաբերյալ համապատասխան իրավակարգավորում ամրագրված է եղել նաև 1995 թվականի խմբագրությամբ Սահմանադրության 17-րդ հոդվածով, սակայն ի տարբերություն 2005 թվականի փոփոխություններով Սահմանադրության 15-րդ հոդվածի՝ նշված դրույթով ամրագրված է եղել մահապատժի կիրառման որոշակի բացառություն, այն է՝ «Մահապատիժը՝ մինչև դրա վերացումը, որպես բացառիկ պատժամիջոց կարող է սահմանվել օրենքով՝ առանձնապես ծանր հանցագործությունների համար»:

2005 թվականի փոփոխություններով Սահմանադրության 15-րդ հոդվածով նախատեսված դրույթները նույն բովանդակությամբ զետեղվել են 2015 թվականի փոփոխություններով Սահմանադրության 24-րդ հոդվածում:

Մասնավորապես՝ գործող Սահմանադրության 24-րդ հոդվածով սահմանվել է, որ յուրաքանչյուր ոք ունի կյանքի իրավունք: Ոչ ոք չի կարող կամայականորեն զրկվել կյանքից: Ոչ ոք չի կարող դատապարտվել կամ ենթարկվել մահապատժի:

Վերոնշյալ դրույթների բովանդակությունից հետևում է, որ 2005 թվականի փոփոխություններով Սահմանադրության 15-րդ հոդվածով նախատեսված կարգավորումն ամբողջությամբ իր ամրագրումն է ստացել 2015 թվականի փոփոխություններով Սահմանադրությամբ: Փաստորեն, 2005 թվականի փոփոխություններով Սահմանադրության և գործող Սահմանադրության վերոնշյալ դրույթների բովանդակությունը հանգում է նրան, որ սահմանադիրը 2005 թվականից ի վեր արտահայտել է նույն դիրքորոշումն առ այն, որ Հայաստանի Հանրապետությունում երաշխավորվում է յուրաքանչյուրի կյանքի իրավունքի պաշտպանությունը և բացառվում մարդուն կյանքից զրկելը, այդ թվում նաև՝ մահապատժի դատապարտման և ենթարկման տեսքով: Նշվածից հետևում է, որ

2005 թվականի փոփոխություններով գործող Սահմանադրության 17-րդ հոդվածը բովանդակային առումով փոփոխության չի ենթարկվել, ինչից էլ բխում է, որ սահմանադիրը 2005 թվականից առ այսօր այս հարցի առնչությամբ ձևավորել է իր կայուն և անփոփոխ դիրքորոշումը: 2015 թվականի փոփոխություններով Սահմանադրության 24-րդ հոդվածը պարունակում է լոկ լրացում, այն է՝ «Ոչ ոք չի կարող կամայականորեն զրկվել կյանքից», մինչդեռ նշված լրացումը չի կարող դիտարկվել որպես 2015 թվականի փոփոխություններով Սահմանադրության՝ կյանքի իրավունքին վերաբերող դրույթների՝ նոր ընկալում առաջացնող բովանդակային փոփոխություն:

Հաշվի առնելով վերոնշյալ սահմանադրական դրույթների սահմանադրաիրավական բովանդակության առ այսօր անփոփոխելի մնալու հանգամանքը, ինչպես նաև սահմանադրական դրույթների անփոփոխելի մնալու պայմաններում Սահմանադրական դատարանի կողմից Արձանագրությամբ ամրագրված պարտավորությունների՝ 2005 թվականի փոփոխություններով Սահմանադրությանը համապատասխանող ճանաչելու վերաբերյալ 2007 թվականի ապրիլի 17-ին կայացված ՍԴՈ-694 որոշման առկայությունը, ինչպես նաև այն, որ առկա չէ թե՛ դիմողի կողմից ներկայացված, և թե՛ Սահմանադրական դատարանի կողմից նշված որևէ փաստարկ նախկինում՝ Սահմանադրական դատարանի կողմից 2007 թվականի ապրիլի 17-ին կայացված ՍԴՈ-694 որոշմամբ արտահայտված դիրքորոշումից շեղվելու համար՝ գտնում եմ, որ Արձանագրությամբ ամրագրված պարտավորությունների՝ Սահմանադրությանը համապատասխանությունը որոշելու հարցի վերաբերյալ 2007 թվականի ապրիլի 17-ին կայացված ՍԴՈ-694 որոշման առկայության պայմաններում Սահմանադրական դատարանի կողմից կրկին նույն հարցին անդրադառնալու անհրաժեշտությունը բացակայում էր:

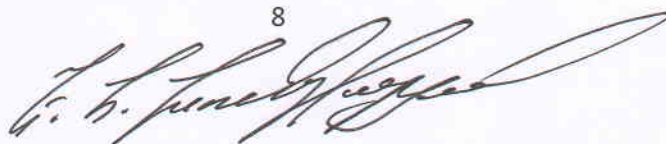
Բացի այդ, առանձնակի կարևորում եմ նաև հետևյալ հանգամանքը. սահմանադրական արդարադատության իր գործառույթն իրականացնելիս Սահմանադրական դատարանը՝ կայացնում է որոշումներ, որոնք

7

«Սահմանադրական դատարանի մասին» օրենքի 61-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ պարտադիր են բոլոր պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, դրանց պաշտոնատար անձանց, ինչպես նաև ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց համար Հայաստանի Հանրապետության ամբողջ տարածքում: Ընդ որում, նշված որոշումները չեն դիտարկվում միայն որպես քննության առարկա հանդիսացող հարցի վերաբերյալ սահմանադրականությունը կամ հակասահմանադրականությունը հավաստող իրավական փաստաթղթեր, այլ նշված որոշումները պարունակում են իրավական դիրքորոշումներ, ըստ էության հանդիսանալով Սահմանադրության նորմերի պաշտոնական մեկնաբանություններ, որոնք պետք է պարտադիր և կաշկանդող լինեն ոչ միայն պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, դրանց պաշտոնատար անձանց, ինչպես նաև ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց համար, այլ նաև հենց Սահմանադրական դատարանի համար:

Նշվածից որպես բացառություն կարող են համարվել այն դեպքերը, երբ Սահմանադրական դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումներն օրենքով սահմանված դեպքերում ենթակա են վերանայման, ինչը փաստում է այն իրողությունը, որ Սահմանադրական դատարանի որոշումներում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները որոշակի օբյեկտիվ հիմքերի և հիմնավոր փաստարկների առկայության դեպքում կարող են փոփոխվել:

Մասնավորապես, օրենսդիրը սահմանել է Սահմանադրական դատարանի կողմից իր իսկ որոշումների վերանայման որոշակի կարգ: Մասնավորապես՝ «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 68-րդ հոդվածի 16-րդ մասը նախատեսում է Սահմանադրական դատարանի կողմից նույն հոդվածի 9-րդ մասի 1-ին և 2-րդ կետերով նախատեսված որոշումները օրենքով սահմանված կարգով ներկայացված համապատասխան դիմումի հիման վրա վերանայելու հնարավորություն, եթե փոփոխվել է Սահմանադրության՝ տվյալ գործով կիրառված դրույթը և եթե ի հայտ է եկել տվյալ գործով կիրառված

Սահմանադրության դրույթի այնպիսի նոր ընկալում, որի առկայությամբ նույն հարցի վերաբերյալ կարող է ընդունվել Սահմանադրական դատարանի այլ որոշում, և եթե տվյալ հարցն ունի սկզբունքային սահմանադրաիրավական նշանակություն:

Փաստորեն, Սահմանադրական դատարանի կողմից կայացված որոշումների վերանայման հնարավորության վերաբերյալ սահմանված՝ «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 68-րդ հոդվածի 16-րդ մասի քննարկվող կարգավորումը կիրառելի է բացառապես երկու դեպքերում, այն է՝

- առկա է Սահմանադրության՝ տվյալ գործով կիրառված դրույթի փոփոխություն,

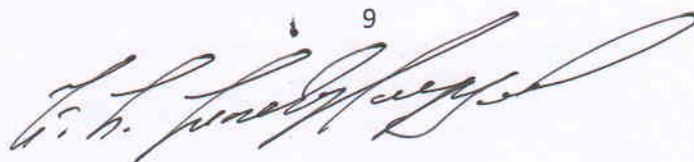
- առկա է Սահմանադրության՝ տվյալ գործով կիրառված դրույթի այնպիսի նոր ընկալում, որի առկայությամբ նույն հարցի վերաբերյալ կարող է ընդունվել Սահմանադրական դատարանի այլ որոշում, և եթե տվյալ հարցն ունի սկզբունքային սահմանադրաիրավական նշանակություն:

Սահմանադրի և օրենսդրի վերոնշյալ մոտեցման համատեքստում քննարկման առարկա դարձնելով սույն գործով առաջացած իրավիճակը՝ արդյունքում արձանագրում եմ, որ՝

- 2005 թվականի փոփոխություններով Սահմանադրության դրույթները՝ կյանքի իրավունքի վերաբերյալ, և 2015 թվականի փոփոխություններով Սահմանադրության դրույթները՝ նույն հարցի սահմանման առումով ունեն բովանդակային միևնույն հենքը, և սահմանադրի կողմից որևէ բովանդակային փոփոխության չեն ենթարկվել,

- ի հայտ չի եկել կյանքի իրավունքի վերաբերյալ սահմանադրական դրույթի այնպիսի նոր ընկալում, որ Սահմանադրական դատարանի կողմից 2007 թվականի ապրիլի 17-ին կայացված ՍԴՈ-694 որոշման առկայության պայմաններում անհրաժեշտ էր նույն հարցի վերաբերյալ կրկին որոշում կայացնել,

9

Փաստորեն, Սահմանադրական դատարանի կողմից 2007 թվականի ապրիլի 17-ին կայացված ՍԴՈ-694 որոշման գոյության պարագայում, այն պայմաններում, երբ դրանով արձանագրվել է Արձանագրությամբ ամրագրված պարտավորությունների համապատասխանությունը՝ 2005 թվականի փոփոխություններով Սահմանադրությանը, և երբ 2015 թվականի փոփոխություններով Սահմանադրության՝ կյանքի իրավունքի մասին սահմանադրական դրույթն ունի միևնույն բովանդակային հենքը՝ չենթարկվելով սահմանադրի կողմից որևէ բովանդակային փոփոխության, սույն գործով կայացված վերջնական ակտով Սահմանադրությանը համապատասխանող է ճանաչվել մի միջազգային պայմանագիր, որի վերաբերյալ արդեն իսկ առկա է դրա՝ Սահմանադրությանը համապատասխանելու վերաբերյալ վերջնական դատական ակտ՝ Սահմանադրական դատարանի որոշման տեսքով:

Վերոգրյալից ելնելով՝ կարծում եմ, որ 2015 թվականի փոփոխություններով Սահմանադրությունը չի ենթարկվել այնպիսի բովանդակային փոփոխության, որպիսի պարագայում անհրաժեշտ կլինեին Արձանագրությունում ամրագրված պարտավորությունների՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը դիտարկել դրա լույսի ներքո: Ավելին՝ կարծում եմ, որ սույն գործով առկա չէ նաև Սահմանադրության դրույթի այնպիսի նոր ընկալում, որով պայմանավորված նույն հարցի վերաբերյալ կարող էր ընդունվել Սահմանադրական դատարանի նոր որոշում:

ԲԱԺԻՆ II

1. Միաժամանակ հարկ եմ համարում անդրադառնալ սույն գործի հարուցման հիմք հանդիսացած դիմումի պատշաճ ներկայացված չլինելու հանգամանքին.

Այսպես՝ «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 22-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ Սահմանադրական դատարանը գործը քննում է միայն համապատասխան դիմումի առկայության դեպքում:

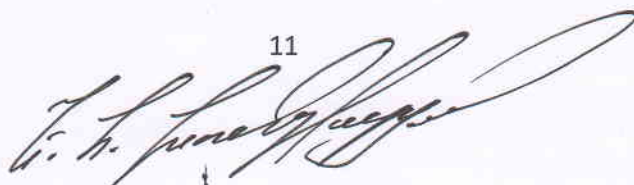
Միաժամանակ «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքը սահմանում է դիմումին ներկայացվող պահանջները և Սահմանադրական դատարանի դիմումի ներկայացման եղանակը:

Վերոգրյալ իրավական նորմերից հետևում է, որ Սահմանադրական դատարանում գործերի քննության միակ հնարավոր առիթը դիմումն է, որը պետք է ներկայացվի իրավասու անձի կողմից, համապատասխանի «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքով դիմումին ներկայացվող պահանջներին և ներկայացված լինի թույլատրելի եղանակով:

Սահմանադրության 168-րդ հոդվածի 3-րդ կետի համաձայն՝ Սահմանադրական դատարանը Սահմանադրական դատարանի մասին օրենքով սահմանված կարգով մինչև միջազգային պայմանագրի վավերացումը որոշում է դրանում ամրագրված պարտավորությունների համապատասխանությունը Սահմանադրությանը, իսկ Սահմանադրության 169-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ Սահմանադրության 168-րդ հոդվածի 3-րդ կետով սահմանված դեպքում Սահմանադրական դատարանի դիմում է հառավարությունը¹:

«Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 46-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ որպես կողմի ի պաշտոնե ներկայացուցիչ՝ կարող են հանդես գալ Սահմանադրական դատարանի դիմած մարմնի ղեկավարը, վիճարկվող ակտն ընդունած մարմնի ղեկավարը, ինչպես նաև «Ազգային ժողովի կանոնակարգ» Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական օրենքով սահմանված կարգով նշանակված անձը:

¹ Համանման իրավական կարգավորում է սահմանում նաև «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 74-րդ հոդվածի 1-ին մասը:

11

«Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 24-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ դիմումը Սահմանադրական դատարան է ներկայացվում գրավոր՝ **իրավասու անձի կողմից ստորագրված**: Դիմումը ներկայացվում է **թղթային կամ էլեկտրոնային եղանակով**: Ընդ որում, «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 88-րդ հոդվածի 6-րդ մասը սահմանում է, որ նույն օրենքի 24-րդ հոդվածով նախատեսված **էլեկտրոնային եղանակով** դիմումները Սահմանադրական դատարան կարող են ներկայացվել **Սահմանադրական դատարանում համապատասխան տեխնիկական հնարավորությունների առկայության դեպքում**:

Վերը նշված իրավակարգավորումները թույլ են տալիս կատարել հետևյալ դատողությունները.

- մինչև Ազգային ժողովի կողմից միջազգային պայմանագրի վավերացումը դրանում ամրագրված պարտավորությունների՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցով՝ Սահմանադրական դատարան դիմելու իրավասությունը վերապահված է Կառավարությանը.

- այդ հարցով Սահմանադրական դատարան ներկայացվող դիմումը պետք է լինի իրավասու անձի կողմից ստորագրված.

- այդ հարցով դիմումը կարող է թղթային եղանակով ներկայացվել Սահմանադրական դատարան առանց նախապայմանների.

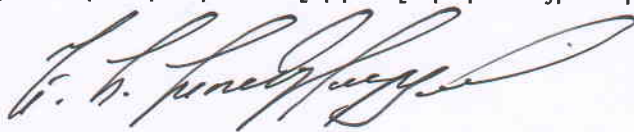
- այդ հարցով դիմումը կարող է էլեկտրոնային եղանակով ներկայացվել Սահմանադրական դատարան միայն այն դեպքում, երբ Սահմանադրական դատարանում առկա են համապատասխան տեխնիկական հնարավորություններ:

Կարծում եմ, որ գործող իրավակարգավորումների պայմաններում Սահմանադրական դատարանում համապատասխան տեխնիկական հնարավորությունների առկայությունը և դրանով պայմանավորված՝ էլեկտրոնային եղանակով դիմումներ ընդունելու, դրանց հիման վրա գործեր քննելու Սահմանադրական դատարանի իրավասությունը պետք է հավաստվեն

Սահմանադրական դատարանի համապատասխան իրավական ակտով: Այսինքն՝ Սահմանադրական դատարան դիմող հնարավոր սուբյեկտները (դրա իրավունքն ունեցող անձինք) Սահմանադրական դատարանի համապատասխան իրավական ակտից պետք է իրազեկվեն, որ Սահմանադրական դատարանում առկա են էլեկտրոնային եղանակով դիմումներ ընդունելու համապատասխան տեխնիկական հնարավորություններ, ինչպես նաև տեղեկանան էլեկտրոնային այն հարթակի մասին, որով Սահմանադրական դատարանն ընդունելու է էլեկտրոնային եղանակով ներկայացվող դիմումները, և միայն այդ պայմաններում անձինք կարող են էլեկտրոնային եղանակով դիմումներ ներկայացնել Սահմանադրական դատարան:

Ասվածի հիմքում ընկած է այն հանգամանքը, որ առանց համապատասխան իրավական հիմքի հնարավոր չէ միանշանակ եզրահանգում կատարել այն մասին, թե Սահմանադրական դատարանում առկա են արդյոք էլեկտրոնային եղանակով դիմումներ ընդունելու համապատասխան տեխնիկական հնարավորություններ, և թե Սահմանադրական դատարանն էլեկտրոնային որ հարթակով է դիմումներ ընդունում. նման եզրահանգման հիմքում պետք է ընկած լինի Սահմանադրական դատարանի համապատասխան իրավական ակտը:

Ավելին, Սահմանադրական դատարանի կայքում նշված է Սահմանադրական դատարանի էլեկտրոնային փոստի հասցեն, նշված են նաև Սահմանադրական դատարանի դատավորների էլեկտրոնային փոստի հասցեները: Եթե կարելի է էլեկտրոնային եղանակով դիմումներ ներկայացնել Սահմանադրական դատարան, և վերջինս իրավասու է նման դիմումների հիման վրա գործեր քննել նաև Սահմանադրական դատարանի համապատասխան իրավական ակտի բացակայության պայմաններում, ապա ինչպե՞ս է Սահմանադրական դատարան դիմող անձի համար պարզ լինելու, թե արդյոք նա կարող է դիմումը նաև ներկայացնել՝ այն ուղարկելով Սահմանադրական դատարանի կամ Սահմանադրական դատարանի դատավորի էլեկտրոնային փոստի հասցեով, և

նման դիմումներն արդյոք Սահմանադրական դատարանը համարելու է գործի քննության առիթ:

Վերոգրյալը ևս վկայում է Սահմանադրական դատարան էլեկտրոնային եղանակով դիմումներ ներկայացնելու հնարավորության վերաբերյալ համապատասխան իրավական ակտի անհրաժեշտության մասին, որում նշված կլինի նաև էլեկտրոնային այն հարթակը, որի միջոցով դիմումների ներկայացումը Սահմանադրական դատարանը համարելու է ընդունելի, ինչպես նաև տեղեկատվական տեխնոլոգիաների տեխնիկական միջոցների այն գործիքակազմը, որի միջոցով Սահմանադրական դատարանում իրականացվելու է էլեկտրոնային փաստաթղթում առկա էլեկտրոնային ստորագրության իսկության ստուգումը: Դրա միջոցով Սահմանադրական դատարան դիմող անձանց համար հստակ և կանխատեսելի կլինի ոչ միայն այն, թե Սահմանադրական դատարանի կողմից որ հարթակի միջոցով են ընդունվում էլեկտրոնային եղանակով ներկայացվող դիմումները, այլև այն, թե տեղեկատվական տեխնոլոգիաների տեխնիկական միջոցների ինչ գործիքակազմով է Սահմանադրական դատարանում պարզվում ստացված դիմումի՝ իրավասու անձի կողմից ստորագրված լինելու հանգամանքը: Այսինքն՝ Սահմանադրական դատարան դիմող անձանց համար պետք է պարզ լինի նաև, թե ինչ միջոցների կիրառմամբ է Սահմանադրական դատարանում հաստատվում կամ հերքվում ներկայացված էլեկտրոնային փաստաթղթի՝ իրավասու անձի կողմից ստորագրված լինելու հանգամանքը, ինչը հնարավորություն կտա Սահմանադրական դատարան դիմող անձանց նախքան էլեկտրոնային եղանակով էլեկտրոնային փաստաթղթի ձևով դիմում ներկայացնելը կանխատեսել, թե ինչ գնահատական է տրվելու դրանում առկա էլեկտրոնային ստորագրությանը:

Տվյալ դեպքում սույն գործի նյութերում առկա է թղթային տարբերակով դիմում, որի վրա առկա չէ դիմողի ստորագրություն:

Նկատի ունենալով, որ սույն գործի նյութերում առկա դիմումի թղթային օրինակում բացակայում է որևէ ստորագրություն և Սահմանադրական դատարանի

կողմից գործի քննության առիթ համարված դիմումի վրա առկա է միայն նշում՝ էլեկտրոնային ստորագրությամբ հաստատված լինելու մասին, հարկ եմ համարում անդրադառնալ Սահմանադրական դատարան էլեկտրոնային փաստաթղթի ձևով դիմում ներկայացնելու հարցին:

Այսպես՝ էլեկտրոնային փաստաթղթերի և էլեկտրոնային թվային ստորագրությունների կիրառման ընթացքում ծագող իրավահարաբերությունները կարգավորվում են «էլեկտրոնային փաստաթղթի և էլեկտրոնային թվային ստորագրության մասին» օրենքով:

Նշված օրենքի 2-րդ հոդվածով սահմանված են այդ իրավական ակտում օգտագործվող, ի թիվս այլնի, հետևյալ հիմնական հասկացությունները.

էլեկտրոնային փաստաթուղթ՝ տեղեկություն գրանցված նյութական կրիչի վրա էլեկտրոնային եղանակով, վավերացված էլեկտրոնային թվային ստորագրությամբ: Էլեկտրոնային փաստաթուղթը ստեղծվում, մշակվում և պահպանվում է տեղեկատվական համակարգերի և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների տեխնիկական միջոցների օգտագործմամբ.

էլեկտրոնային թվային ստորագրություն՝ էլեկտրոնային թվային ստորագրության ստեղծման տվյալների և տվյալ էլեկտրոնային փաստաթղթի տեղեկատվության կրիպտոգրաֆիկական փոխակերպությունների միջոցով ստացված և էլեկտրոնային թվային ձևով ներկայացված պայմանանշանների եզակի հաջորդականություն, որը կցված կամ տրամաբանորեն կապված է էլեկտրոնային փաստաթղթի հետ և օգտագործվում է ստորագրող անձին նույնականացնելու, ինչպես նաև էլեկտրոնային փաստաթուղթը կեղծիքներից ու աղավաղումներից պաշտպանելու համար.

էլեկտրոնային փաստաթուղթը ստորագրող անձ (այսուհետ՝ ստորագրող անձ)՝ ֆիզիկական անձ, որի (կամ այն անձի, որին նա ներկայացնում է) անունով տրամադրվել է էլեկտրոնային թվային ստորագրության հավաստագիրը.

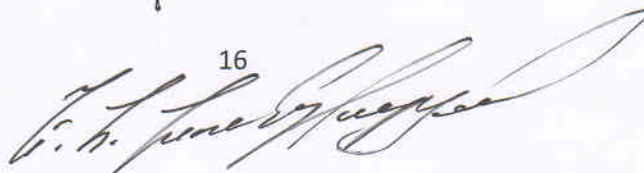
Էլեկտրոնային թվային ստորագրության ստուգման տվյալներ (այսուհետ՝ ստուգման տվյալներ)՝ պայմանանշանների ուրույն հաջորդականություն, որն օգտագործվում է յուրաքանչյուր էլեկտրոնային թվային ստորագրության իսկությունը հաստատելու համար.

Էլեկտրոնային թվային ստորագրության ստուգման միջոցներ՝ ապարատային և/կամ ծրագրային միջոցներ, որոնք հնարավորություն են տալիս ստուգել էլեկտրոնային թվային ստորագրության իսկությունը՝ օգտագործելով էլեկտրոնային թվային ստորագրության ստուգման տվյալները.

Էլեկտրոնային թվային ստորագրության իսկություն՝ էլեկտրոնային թվային ստորագրության ստուգման տվյալների և միջոցների կիրառման դրական արդյունք, որը նույնականացնում է ստորագրող անձին.

Նույն օրենքի 4-րդ հոդվածի 2-րդ պարբերության համաձայն՝ էլեկտրոնային թվային ստորագրությամբ պաշտպանված էլեկտրոնային փաստաթուղթն ունի նույն իրավական նշանակությունը, ինչ որ անձի ձեռագիր ստորագրությամբ ամրագրված փաստաթուղթը, եթե հաստատվել է էլեկտրոնային թվային ստորագրության իսկությունը և չկան բավարար ապացույցներ այն մասին, որ փաստաթուղթը փոփոխվել կամ կեղծվել է այն պահից, երբ այն հաղորդվել և (կամ) տրվել է պահպանության, բացառությամբ այն դարձունակ փոփոխությունների, որոնք անհրաժեշտ և անխուսափելի են այդ էլեկտրոնային փաստաթղթի հաղորդման և (կամ) պահպանման համար, իսկ նույն հոդվածի 3-րդ պարբերության համաձայն՝ պետական, տեղական ինքնակառավարման մարմինները, ֆիզիկական և իրավաբանական անձինք, կազմակերպությունները պարտավոր չեն ընդունել էլեկտրոնային թվային ստորագրությամբ պաշտպանված էլեկտրոնային փաստաթղթեր, եթե նրանք չունեն համապատասխան տեխնիկական միջոցներ:

«Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի և «Էլեկտրոնային փաստաթղթի և էլեկտրոնային թվային ստորագրության մասին» օրենքի վկայակոչված իրավական նորմերի վերլուծության արդյունքում կարելի է

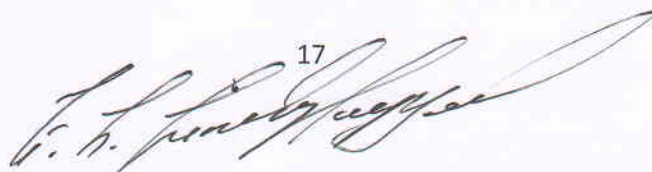
16

արձանագրել, որ էլեկտրոնային թվային ստորագրությամբ պաշտպանված, էլեկտրոնային փաստաթուղթ համարվող դիմումն ունի նույն իրավական նշանակությունը, ինչն ունի իրավասու անձի կողմից ձեռագիր ստորագրված դիմումը հետևյալ պայմանների միաժամանակյա առկայության դեպքում.

- հաստատվել է էլեկտրոնային թվային ստորագրության իսկությունը, այսինքն՝ առկա է էլեկտրոնային թվային ստորագրության ստուգման տվյալների և միջոցների կիրառման հնարավորություն և կիրառման դրական արդյունք, որը նույնականացնում է ստորագրող անձին.

- չկան բավարար ապացույցներ այն մասին, որ փաստաթուղթը փոփոխվել կամ կեղծվել է այն պահից, երբ այն հաղորդվել և (կամ) տրվել է պահպանության, բացառությամբ այն դարձունակ փոփոխությունների, որոնք անհրաժեշտ և անխուսափելի են այդ էլեկտրոնային փաստաթղթի հաղորդման և (կամ) պահպանման համար:

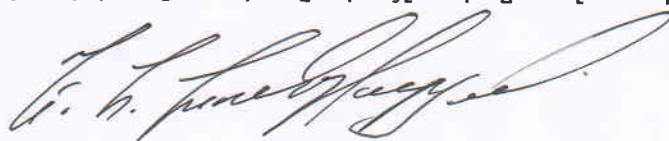
Վերոգրյալի հաշվառմամբ կարծում եմ, որ էլեկտրոնային փաստաթղթաշարժի համակարգի միջոցով դիմումների ներկայացումն ընդունելի համարելու պայմաններում անգամ սույն դեպքում գործի քննության առիթ համարված դիմումին կարող էր տրվել դիմողի (նրա անունից հանդես եկող իրավասու անձի) ձեռագիր ստորագրությամբ ամրագրված փաստաթղթի նշանակություն միայն վերը նշված պայմանների միաժամանակյա առկայության դեպքում, քանի որ միայն այդ դեպքում հնարավոր կլիներ արձանագրել, որ դիմումն իսկապես ստորագրվել է դիմողի (նրա անունից հանդես եկող իրավասու անձի) կողմից: Մինչդեռ Սահմանադրական դատարանում էլեկտրոնային թվային ստորագրության իսկությունը ստուգելու տեխնիկական հնարավորությունների առկայության մասին իրավական ակտի բացակայության պայմաններում, ինչպես նաև սույն գործի նյութերում առկա դիմումի վրա ստորագրության բացակայության պայմաններում կարծում եմ, որ ներկայացված դիմումը պետք է համարվեր իրավասու անձի կողմից չստորագրված, ուստի պետք է վրա հասնեին «Սահմանադրական՝ դատարանի մասին»

17

սահմանադրական օրենքի 26-րդ հոդվածով նախատեսված հետևանքները, այն է՝ դիմողը պետք է եռօրյա ժամկետում Սահմանադրական դատարանի աշխատակազմի կողմից տեղեկացվեր դիմումի՝ «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 24-րդ հոդվածին անհամապատասխանության մասին, ինչի արդյունքում դիմողը նաև կկարողանար օգտվել դիմումը՝ «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի պահանջներին համապատասխանեցնելու օրենսդրական հնարավորությունից:

Միաժամանակ, եթե Սահմանադրական դատարանը համարել է, որ սույն դեպքում առկա է էլեկտրոնային թվային ստորագրությամբ պաշտպանված էլեկտրոնային փաստաթուղթ, որն ունի նույն իրավական նշանակությունը, ինչն ունի անձի ձեռագիր ստորագրությամբ ամրագրված փաստաթուղթը, ապա կարծում եմ, որ նման եզրահանգում կատարելու համար սույն գործում առնվազն պետք է առկա լիներ Սահմանադրական դատարանի աշխատակազմի կողմից կազմված փաստաթուղթ այն մասին, որ տվյալ դեպքում իսկապես առկա է էլեկտրոնային թվային ստորագրությամբ պաշտպանված էլեկտրոնային փաստաթուղթ, և Սահմանադրական դատարանի աշխատակազմը ստուգել է ստորագրության իսկությունը՝ պարզելով, որ այդ փաստաթուղթը ստորագրվել է դիմողի (նրա անունից հանդես եկող իրավասու անձի) կողմից: Մինչդեռ սույն գործում նման փաստաթղթի բացակայության պայմաններում անհասկանալի է, թե ինչպես է սույն գործի քննության առիթ համարված դիմումին տրվել դիմողի (նրա անունից հանդես եկող իրավասու անձի) ձեռագիր ստորագրությամբ ամրագրված փաստաթղթի նշանակություն, այլ կերպ՝ ներկայացված փաստաթուղթն ինչ հիմքով է համարվել իրավասու անձի կողմից ստորագրված:

Սույն հատուկ կարծիքի 2-րդ բաժնի՝ վերոգրյալ դիրքորոշումների լույսի ներքո կարծում եմ, որ սույն գործով առկա չէ թույլատրելի եղանակով ներկայացված,

«Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքով դիմումին ներկայացվող պահանջներին բավարարող դիմում:

ԴԱՏԱՎՈՐ՝

Ե. ԽՈՒՆԴԿԱՐՅԱՆ

«01» օգոստոսի 2023թ.